

## Вовчок сірий (*Glis glis*) на території Більського археологічного комплексу (Полтавщина)

Владислав Бондаренко, Юрій Ільяхін

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (Харків)  
e-mail: [iliyhinyra@gmail.com](mailto:iliyhinyra@gmail.com); orcid: 0000-0003-3985-2764

**BONDARENKO, V., Y. ILIUKHIN. The European edible dormouse (*Glis glis*) in the territory of Bilsk Archaeological Complex (Poltava Oblast).** — During archaeological excavations at the Bilsk Archaeological Complex (Kotelva Raion, Poltava Oblast) in 2008–2013, the authors noted the activity of dormice and conducted catches. Catching was carried out by live traps in the floodplain oak-ash forest on the right bank of the Siversky Donets River. All dormice are identified as *Glis glis*. In total, about 20 individuals were caught, equally for each sex. Females caught between July and early August gave birth to 4 to 6 young. The animals tolerated captivity well and lived up to 8 years. This site is much further east (200 km) of recent record localities of the species.

### Вступ

Вовчок сірий (*Glis glis*) — єдиний представник роду *Glis* у фауні України (Загороднюк & Ємельянов 2012). Колись цей вид був досить широко представлений на території нашої країни, але в останній час його ареал дуже скоротився. Недавні найбільш східні знахідки виду в Україні походять з Пирятинського району Полтавської обл., з околиць сіл Прихідьки та Каплинці в долині р. Удай (Подобайло *et al.* 2017).

Авторами зібрано нові дані про ще більш східні знахідки виду, розташовані помітно східніше Пирятина, у басейні Ворскли.

### Матеріал

Польові дослідження проведено одним з авторів цього повідомлення (В. Бондаренком) під час багаторазових експедицій з вивчення Більського городища, організованих Музеєм археології ХНУ. Відлов вовчків проводився безпосередньо на території цього комплексу у 2008–2013 рр.

Місце відлову розташоване у Котелевському районі Полтавської обл., що значно східніше, ніж м. Пирятин. Більський археологічний комплекс — поселення доби раннього залізного віку, розташоване на височині, у межи-річчі Ворскли та Сухої Груні, переважно в межах Полтавської обл. (північна його частина заходить в Ахтирський район Сумської обл.).

Відловлювали тварин живоловками, які виставляли біля експедиційного табору в заплавному дубово-ясеневому лісі на правому березі річки Ворскли. Ловились тварини найчастіше у сутінках або вночі. Принадою було печиво і хліб. Видова належність встановлена обома авторами нарису за морфологічними ознаками — розміри тварин, відсутність у забарвленні голови темних смуг тощо (Загороднюк 2002).

## Результати

За шість експедиційних сезонів, з 2008 по 2013 р., авторами відловлено близько 20 вовчків. Усі спіймані тварини були у доброму стані і мали цілі хвости. Кількість самок і самців приблизно однакова (1 : 1).

У неволі вовчків утримували у великих металевих клітках. При цьому в одній клітці могло бути до 10 тварин, які не проявляли агресії один до одного і добре уживалися між собою. Корм отримували різноманітний: різне насіння, хліб, фрукти. Обов'язково була присутня і вода, яку тварини особливо залюбки споживали при живленні сухими кормами.

При клітковому утриманні вовчки дуже полюбили різні схованки у вигляді невеликих дерев'яних будиночків, у яких вони могли одночасно знаходитись по декілька особин різної статі. Такі схованки особливо були важливі для вагітних і годуючих самиць.

Усі самки, які були спіймані у другій половині літа — протягом липня та на початку серпня, — виявилися вагітними. Від кожної з них в умовах неволі (звичайно, це були по 2–3 особини за рік) було отримано приплід — від 4 до 6 малюків. Ці малюки вигодовувалися самицями і виростили, загибелі приплоду не було. З усіх зловлених тварин більш за всіх інших прожила одна самиця — 8 років. Три зразки сірих вовчків у вигляді черепів зберігається у робочих (поки не інвентаризованих) колекціях МПХУ.

## Обговорення

Місце відлову знаходиться у Котелевському районі Полтавської обл., що значно східніше, ніж м. Пирятин. Між Більськом і Пирятином, звідки була нещодавня знахідка цього виду (Подобайло *et al.* 2017), 190–200 км на схід. Допоки вид тут був не виявлений, а найближчі і найсхідніші його знахідки в Україні походили з Сум і Полтави (Безродный 1991; Загороднюк 2006).

Ця нова знахідка і той факт, що мова йде не про окрему особину, а про «міцну» популяцію з відносно високою чисельністю і гарним репродуктивним потенціалом, говорить про перспективність подальших пошуків виду в найближчих районах Полтавської, Сумської та Харківської областей.

## Подяки

Щиро дякуємо І. Загороднюку (ННПМ) за ідею статті та редагування тексту.

## Література

- Безродный, С. В. 1991. Распространение сонь (Rodentia, Gliridae) на Украине. *Вестник зоологии*, № 3: 45–50. <https://bit.ly/3rr9MiK>
- Загороднюк, І. 2002. *Польовий визначник дрібних ссавців України*. Національний науково-природничий музей НАН України, Київ, 1–60. (Серія: Праці Теріологічної Школи; Вип. 5).
- Загороднюк, І. 2006. Ссавці східних областей України: склад та історичні зміни фауни. *Теріофауна сходу України*. Луганськ, 216–259. (Серія: Праці Теріологічної Школи; Вип. 7). <https://bit.ly/3omqIoD>
- Загороднюк, І. В. 2009. Таксономія і номенклатура немишовидних гризунів фауни України. *Збірник праць Зоологічного музею*, 40: 147–185. <https://bit.ly/38MKZPA>
- Подобайло, А., Н. Миленко, С. Шевченко, В. Севідов. 2017. Знахідки вовчка сірого (*Glis glis*) в Полтавській області. *Праці Теріологічної Школи*, 15: 156–158. [CrossRef](#)

## Резюме

**БОНДАРЕНКО, В., Ю. ІЛЬЮХІН. Вовчок сірий (*Glis glis*) на території Більського археологічного комплексу (Полтавщина).** — При проведенні археологічних досліджень на Більському археологічному комплексі (Котелевський район Полтавської обл.) у 2008–2013 роках авторами відмічено активність вовчків і проведено відлови. Відлов проводили живоловками у заплавному дубово-ясеневому лісі на правому березі р. Сіверський Донець. Усі вовчки ідентифіковані як вид *Glis glis*. Усього відловлено близько 20 особин, порівну обох статей. Самиці, спіймані в період липня і початку серпня, народжували від 4 до 6 малюків. Тварини добре переносили домашнє утримання і жили у неволі до 8 років. Місце знахідки виду знаходиться на 200 км східніше, ніж зазначено за останніми оглядами.